

Abdolah, K. (2017).

Het gordijn

Amsterdam: Prometheus.

| TIJDSCHRIFT KLINISCHE PSYCHOLOGIE, 2019, 49(3), 206-209 |

Een metafoor voor interculturele competentie

Lenny Trogh

Cultuursensitief werken vraagt de complexe vaardigheid om de ander te ontmoeten in verbinding, eerder dan in het verschil. Deze vaardigheid wordt vaak omschreven als 'interculturele competentie': adequate hulp en zorg kunnen verlenen aan cliënten met een andere etnische of culturele achtergrond (Kramer, geciteerd in Jesserun & Warring, 2018).

Het verhaal van de schrijver

Een schrijver die er door zijn levensverhaal en schrijfstijl meesterlijk in slaagt om culturen waarin hij zich beweegt te verenigen in zijn verhalen is Kader Abdolah, pseudoniem van Hossein Sadjadi Ghaemmaghami Farahani (geboren 1954). Wanneer men werkt met cliënten met een verschillende culturele achtergrond is het raadzaam zich te voeden met verhalen van schrijvers met een andere culturele achtergrond. Naast de inhoud leert ook de verhalen- de schrijfstijl veel over de manier van communiceren en van het zich tot elkaar verhouden.

Kader Abdolah, een begenadigd Iraanse schrijver, groeide op in een religieuze familie, in een streek waar de islam streng werd nagevolgd. Zijn vader was een doofstomme tapijrestaurateur met een verstande-

lijke beperking. Deze beperking zorgde ervoor dat van Abdolah in zijn jeugd werd verwacht dat hij de vaderrol zou vervullen. Omdat hij hoopte ooit schrijver te worden zoals zijn betovergrootvader, verdiepte hij zich vanaf zijn twaalfde in de westerse literatuur. Zijn interesse in de westerse samenleving werd nog verder gevoed tijdens het heimelijk luisteren naar westerse radiostations. Aan de Universiteit van Teheran studeerde hij in 1977 af als natuurkundige en sloot zich aan bij een linkse politieke partij die zich verzette tegen het bewind van de sjah en later tegen dat van de ayatollahs. Hij schreef voor een illegaal blad en publiceerde in 1980 twee clandestiene verhalenbundels onder het pseudoniem 'Kader Abdolah'. Deze naam nam hij aan als eerbetoon aan twee geëxecuteerde vrienden-partijleden: Kader en Abdolah. Na zijn opleiding zette hij zijn politieke activiteiten voort en moest in 1985 vluchten. Op uitnodiging van de Verenigde Naties vestigde hij zich in 1988 als politiek vluchteling in Nederland waar hij een nieuw leven begon en zijn literaire oeuvre schiep.

Hij kiest er expliciet voor om zijn boeken in het Nederlands te schrijven, wat zijn werk een interessante en verdiepende dimensie geeft. Hij schrijft hierover:

Die nieuwe taal had een enorme verandering in mijn leven teweeggebracht. Ik had pas een artikel gelezen in The New York Times over wat er gebeurt wanneer een auteur in een andere taal gaat schrijven. Zo'n schrijver demonteert zichzelf en zet vervolgens zijn leven in een andere ge-

daante in elkaar, waarbij geen enkele steen van zijn verleden ongemoeid wordt gelaten. (p. 90)

Het verhaal van de moeder

In *Het gordijn* verhaalt hij over zijn moeder die langzaam verdwijnt achter het gordijn van dementie. In deze recensie focus ik niet op dementie bij ouderen met een andere culturele achtergrond, maar op de krachtige metafoor van dit verhaal voor het cultuursensitief werken.

Kader Abdolah verneemt dat zijn moeder aan dementie lijdt, nadat hij haar vijftien jaar niet meer heeft gezien. Als politiek vluchteling en banneling kan hij haar niet bezoeken in Iran en zijn moeder is zelf niet meer in staat om naar Nederland te reizen. Abdolahs vrouw stelt voor om samen op vakantie te gaan naar Dubai. Omdat veel Iraniërs hun vaderland niet meer mogen betreden, werden speciale reisbureaus opgericht die ontmoetingen tussen vluchtelingen en hun familie in Dubai mogelijk maken. Hij zal er ook zijn zus terugzien die hij voor het laatst zag toen ze op zestienjarige leeftijd gevangengenomen werd in verband met een manuscript dat hij geschreven had.

In Dubai wordt hij geconfronteerd met de geheimzinnige wereld van de ouderdom waarin zijn moeder hem steeds dieper meeneemt. Hij beschrijft een emotionele reis tussen verleden en heden, tussen realiteit en fictie. Het bijzondere aan dit boek is dat Abdolah ervoor kiest om tegelijkertijd een novelle te schrijven over deze reis met zijn moeder. Dit voegt een extra dimensie aan de ontmoeting en aan het boek toe. Hij is niet enkel de zoon van een dementerende moeder, maar ook de schrijver op zoek naar een verhaal. Hij schrijft:

Voor mij was deze reis er een met drie lagen van verzinsels of sprookjes geworden. Ik zag Dubai nu als een verzonnen land, daarnaast zweefde mijn moeder tussen de realiteit en haar eigen hersenschimmen. En tussen die twee werelden ontwikkelde zich in mijn hoofd een novelle, over diezelfde reis. (p. 49)

De fictie van de novelle geeft hem mogelijkheden die de realiteit niet biedt, zoals beladen gesprekken voeren met zijn moeder of zus over de verloren jaren.

Abdolah vertelt dat zijn moeder, toen hij nog een kind was, achter een gordijn ging zitten en vandaar prach-

tige verhalen vertelde en hem meenam in de wonderlijke wereld van de verbeelding. In haar verbeelding droomde moeder om op reis naar Mekka te gaan en legde impliciet de verwachting bij haar oudste zoon neer om haar ooit mee te nemen naar die plaats.

Die scène, dat gordijn, had mijn moeder zelf in mijn verbeelding opgehangen. Zij ging achter een gordijn zitten om me een verhaal te vertellen. Ze had me met haar verhalen vaak achter het gordijn van de Kaaba meegenomen om de Godheid te ontmoeten. (p. 65)

Tijdens haar bezoek aan Dubai verdwijnt Abdolahs moeder regelmatig in haar verbeeldingswereld en geraakt ervan overtuigd dat haar zoon zijn belofte zal nakomen en haar op haar laatste reis naar Mekka zal begeleiden.

Zijn vertwijfeling om al dan niet mee te gaan in dit verhaal wordt meesterlijk beschreven.

Ik wilde niet meespelen, maar ik was benieuwd naar een mens, in dit geval mijn eigen moeder, die door dementie getroffen was. En het was een unieke kans om het te beleven. Ik wilde dus meedoen, of misschien meespelen, om dichterbij de mens te komen op het moment dat de aftakeling van het lichaam begon, de moeder die je kende verdween en de dood op de loer lag. (p. 43)

Het is een merkwaardige ervaring geworden. Mijn bejaarde moeder heeft me met al haar kracht in de wereld van de ouderdom getrokken... Ze stuurt me naar het verleden, trekt me weer terug naar het heden en dan naar de vergetelheid waarin de tijden als golven door elkaar lopen. Inmiddels is er iets interessants gebeurd. In een van die dimensies denkt ze dat we op reis naar Mekka zijn. (pp. III-II2)

Een echte reis naar Mekka is niet mogelijk, dus gaat Abdolah bewust mee in de verbeelding van zijn moeder en zorgt ervoor dat zij naar 'Mekka' kan gaan. Hij brengt haar naar de woestijn om de Melkweg die naar Mekka leidt te bewonderen, brengt haar naar de bazaar waar ze souvenirs kan kopen die ook verkocht worden in Mekka en brengt haar uiteindelijk naar het huis van Allah. Hiervoor gaan ze naar de Sheik Zayed Grand Moskee in Abu Dhabi, waar ze aansluiten bij het grote vrijdaggebed. Abdolah stelt alles in het werk om de reis naar Mekka zo waarheidsgetrouw mogelijk te maken en betreft anderen bij deze fantasiereis.

Zijn volharding creëert grappige en tegelijkertijd aan-doenlijke situaties. Zijn moeder geniet van haar reis naar Mekka, maar verdwijnt uiteindelijk steeds verder in het labrynt van de ouderdom.

Met trillende handen schoof ik het gordijn zachtjes opzij. Daar stond mijn moeder, in stilte. Ze had geen verhalen meer. Het einde was bereikt. Ze was op. Ze keek me aan, ze herkende me niet. Ik herkende haar ook niet. Mijn moeder was weg. (pp. 176-177)

De metafoor

Dit verhaal is een illustratie en een metafoor hoe interculturele competentie kan vormgegeven worden. De schrijver beschrijft zijn afkeuring van de kapitalistische nepwereld die Dubai voor hem is en zoekt naar een manier om deze reis en deze plaats voor zichzelf draaglijk te maken.

Opeens wist ik het. Ik moest mijn donkere Che Guevara-bril afzetten. Ik moest voor een week kapitalisme, socialisme, maoïsme en alle andere ismen in de grote kluis van het hotel stoppen en die met een digitale code afsluiten. Ik moest mezelf bevrijden van alle theorieën en alleen door de ogen van mijn moeder naar Dubai kijken. Ik moest niets goedkeuren of afkeuren, alleen naar de mens kijken en wat hij in Dubai gedaan had. Dat was de oplossing. Met deze gedachte viel er een last van mijn schouders. De donkere bril was af. (p. 47)

De grootste metafoor is de fictieve reis met zijn moeder naar Mekka. Hij beseft dat zijn moeder zweeft tussen realiteit en fictie en kiest er bewust voor om zijn eigen referentiekader, kennis en realiteit los te laten en zich te bewegen naar de realiteit van zijn moeder als poging om elkaar te vinden en samen betekenis te geven aan de laatste wens en fase in het leven van zijn moeder.

Deze metafoor is van grote betekenis voor het intercultureel werk. Het vereist moed om stil te staan bij je eigen referentiekader, waarvan je jezelf meestal niet meer bewust bent. Daarnaast vraagt het de wil om dit bekende, veilige kader los te laten met de bedoeling om de ander te ontmoeten. Het vraagt de bereidheid om mee te gaan in een onbekende wereld van overtuigingen, waarden, normen en ideeën, om samen te zoeken naar wat verbindt, eerder dan naar wat onderscheidt. Dit is exact wat Kader Abdolah beschrijft in dit boek: de feiten of de waarheid zijn in deze ontmoeting onbelangrijk, het gaat om de ontmoeting. Tjin A Djie

en Zwaan (2016) stellen dat hulpverleners de eigen culturele bagage goed moeten kennen, omdat deze van invloed is op de manier waarop ze reageren op de ander. Kennis van deze bagage maakt het mogelijk ze aan de kant te zetten, wat de open dialoog bevordert. Het stelt je in staat om van perspectief te wisselen en vanuit de werkelijkheid van de ander te kijken. Voor een intercultureel competente professional is de bereidheid om kennis te vergaren belangrijker dan de kennis waarover hij al beschikt (Jesserun & Warring, 2018).

Kader Abdolah geeft de lezer ook een inzicht in de complexiteit van familierelaties bij immigratie, in het bijzonder wanneer een familielid om politieke redenen gevlucht is. Hij beschrijft de schuld die hij ervaart ten opzichte van een neef die werd geëxecuteerd en tegenover zijn zus die werd gevangengenomen in verband met zijn politieke activiteiten.

Ik schrijf, ik schrijf dag en nacht om het goed te maken, maar ik merk dat het nooit goed komt. (p. 21)

Hij zal nooit nog de kans krijgen om voet aan wal te zetten in Iran. Deze beperking in keuze- en bewegingsvrijheid heeft een grote impact op zijn leven. Gelijkaardige verhalen en situaties, en gelijkaardige gevoelens van schuld, onmacht, verdriet en onafgemaakte of onuitgesproken zaken komen veel voor bij cliënten die gevlucht zijn omwille van een conflict of bedreiging. Het is belangrijk hiervoor aandacht te hebben.

Conclusie

Kader Abdolah inspireert mij tot een pleidooi voor het lezen van schrijvers met een andere culturele achtergrond én voor het ontwikkelen van de interculturele competentie om de ander te willen ontmoeten in wat verbindt, niet in wat onderscheidt.

Literatuur

- Jesserun, N., & Warring, R. (2018). *Verschillen omarmen: transcultureel systemisch werken* (2de herz. ed.). Bussum: Coutinho.
- Tjin A Djie, K., & Zwaan, I. (2016). *Beschermjassen: transculturele hulp aan families*. Assen: Van Gorcum.

Personalia

Lenny Trogh is master in de klinische psychologie, medewerker Pleegzorg Vlaams-Brabant en Brussel en beleidsmedewerker van het Kenniscentrum Pleegzorg. E-mail: lenny.trogh@pleegzorgvbb.be